

10. Gruzinskiy konsul v Odesse // Odesskie novosti. – 1918. – 8 zhovtnya.

11. Denikin A. I. Ocherki russkoy smuty / A. I. Denikin. – T.4. – Parizh, 1921–1926.

12. Derzhavnyi vistnyk. – 1918. – №20. – 5 lystnya.

13. Derzhavnyi vistnyk. – 1918. – №22. – 14 lystnya.

14. Derzhavnyi vistnyk. – 1918. – №35. – 15 serpnia.

15. Derzhavnyi vistnyk. – 1918. – №58. – 13 zhovtnya.

16. Derzhavnyi vistnyk. – 1918. – №72. – 19 lystopada.

17. Doroshenko D. Istoriya Ukrainy 1917–1923 / Dmytro Doroshenko. – T. II. Ukrainska Hetmanska Derzhava 1918 roku. – N'yu–York, 1954.

18. Krasnov P. N. Vsevelikoe voysko Donskoe / P. N. Krasnov // Beloe delo: Izbrannye proizvedeniya v 16 kniakh. Don i Dobrovolcheskaya armiya. – M.: Holos, 1992.

19. Lashko O. Ukraina–Gruziya, stratehichne partnerstvo: Neopolitychni priorytety z pozytsii ntsionalnykh interesiv // Rozbudova derzhavy. – 1995. – №2.

20. Lototskyi O. V Tsarhorodi / Oleksandr Lototskyi. – Warshava, 1939.

21. Matvienko V. M. Ukrainska diplomatiya 1917–1921 rokov na terenakh postimperskoi Rosii / V. M. Matvienko. – K.: Vydavnycho–polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2002.

22. Matyash I. B. Ukrainska konsulska sluzhba 1917–1923 rr. yak derzhavnyi instytut: stanovlennya, phunkcionuvannya, personalii / I. B. Matyash. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2016.

23. Narodnya volya. – 1917. – 12 veresnya.

24. Narodnya volya. – 1917. – 14 lystopada.

25. Naulko V. I. Razvitie mezhetnicheskikh svyazey na Ukraine (Istoriko–etnographicheskii ocherk). – K., 1975.

26. Nova Rada. – 1917. – 15 serpnia.

27. Nova Rada. – 1917. – 10 veresnya.

28. Nova Rada. – 1917. – 9 lystopada.

29. Pipiya G. V. Germanskiy imperialism v Zakavkaz'e v 1910–1918 gg. – M.: Nauka, 1978.

30. Robitnycha hazeta. – 1917. – 1 kvitnya.

31. Torgovye otnosheniya mezhdru Gruzii i Ukrainoi // Odesskiy listok. – 1918. – 24 veresnya.

32. Ukrainskaya diplomaticheskaya missiya v Gruziyu // Odesskiy listok. – 1919. – 18 lyutoho.

33. Tsartsidze T. Diyalist Generalnogo konsulstva Gruzii v Odesi (1918–1919 rr.) / Tymur Tsartsidze // Odeski visti. – 2015. – 25 lystnya.

34. TSDAVO Ukrainy. – F.1064. – Op.1. – Spr.7.

35. Tam samo. – F.1064. – Op.1. – Spr.24 a.

36. Tam samo. – F.1064. – Op.1. – Spr.274.

37. Tam samo. – F.1064. – Op.2. – Spr.18.

38. Tam samo. – F.1118. – Op.1. – Spr.3.

39. Tam samo. – F.1118. – Op.1. – Spr.17.

40. Tam samo. – F.2592. – Op.1. – Spr.28.

41. Tam samo. – F.2592. – Op.1. – Spr.37.

42. Tam samo. – F.2592. – Op.1. – Spr.99.

43. Tam samo. – F.3690. – Op.1. – Spr.17.

44. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.125.

45. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.134.

46. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.135.

47. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.146.

48. Horak S. The First Treaty of World War I. Ukraine's Treaty with the Central Powers of February 9, 1918 / Stefan Horak. – New–York: Columbia University Press, 1988.

Hai–Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Head of the Department of Historical Studies at the Research Institute of Ukrainian Studies (Ukraine, Kyiv), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

Formation of Ukrainian–Georgian diplomatic relations for the Central Council of the UPR and the Ukrainian State under P.Skoropadsky Hetmanat (1917–1918)

The article highlights the process of adjustment of Ukrainian–Georgian relations for the Central Council during the Ukrainian People's Republic and the establishment of diplomatic relations between the Ukrainian State (for Hetman Skoropadsky) and the Georgian Democratic Republic.

Keywords: Ukrainian–Georgian relations, the UPR, Ukrainian State, Georgian Democratic Republic.

* * *

УДК 930(477)

Піковська Т. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри права факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), Tetiana261285@i.ua

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ФОРМ ВЕДЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В 20–Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Відзначено, що після утвердження радянської влади її політика втілювала ідеологічні концепції більшовицької партії, яка стала правлячою і визначала напрями та конкретні шляхи економічного розвитку України, в тому числі й в її аграрному секторі. Вони були визначені у рішеннях X з'їзду РКП(б), який відбувся у березні 1921 року, про нову економічну політику (НЕП). Перехід до НЕПу сприяв бурхливому розвитку господарської ініціативи, з'явилися орендарі, маклери, торговці, комісіонери. НЕП сприяв розвитку господарської ініціативи селянства, вирішенню питань про форми власності та господарювання в аграрному секторі. Досліджено абсолютно нові типи об'єднань задля обробки землі, які виникли в цей період: кооперативи, комуни, радоспи. Встановлено, що кожна з цих форм сільськогосподарської кооперації мала своєрідну структуру та мету діяльності. Кооперація мала на меті проводити загально сільськогосподарської та забезпечення селян промисловою продукцією.

Ключові слова: нова економічна політика, сільське господарство, сільська кооперація, кооперативи, сільськогосподарська продукція, оренда землі.

Початок 20–х років ХХ ст. ознаменувався для українського селянства провалом політики воєнного комунізму. Навесні 1921 р. держава спромоглася виконати продрозкладку менш як на 40%, створити державний хлібний фонд у запланованих розмірах не вдалося. Наслідками цієї політики стали збройний опір селянства, загальне зубожіння сільського населення та голод у південних губерніях 1921–1923 рр. Все це змусило радянську владу перейти до нової економічної політики (непу).

Проблему розвитку форм ведення сільського господарства в умовах непу займалися А. Лубчинський [1], І. Фареній [2], В. Тимченко [3]. Особливості форм господарювання в контексті становлення тоталітарного режиму здійснив О. Ганжа [4]. Такі науковці як О. Завальнюк [5], І. Рибак [6] О. Каденюк [7], П. Панченко [8] здійснили комплексні дослідження аграрної історії України висвітливши у своїх працях проблеми форм господарювання доби непу.

Метою статті є дослідити форми ведення сільського господарства, які були впроваджені в 20–х роках ХХ ст. в рамках проведення непу, визначити особливості сільськогосподарської кооперації в умовах тоталітарного режиму.

Після закінчення громадянської війни на території Наддніпрянської України утвердилася радянська влада, її політика втілювала ідеологічні концепції більшовицької партії, яка стала правлячою і визначала напрями та конкретні шляхи економічного розвитку України, в тому числі й в її аграрному секторі. Вони визначені у рішеннях X з'їзду РКП(б), який відбувся у березні 1921 року, про нову економічну політику (НЕП) [4, с. 156]. З'їзд вирішив замінити продрозверстку натуральним податком. Дозволялась вільна торгівля. Перехід до НЕПу сприяв бурхливому розвитку господарської ініціативи, з'явилися орендарі, маклери, торговці, комісіонери, банківські ділки. НЕП сприяв розвитку господарської ініціативи селянства, вирішенню питань про форми власності та господарювання в аграрному секторі [3, с. 141].

В результаті цієї політики на селі виникали абсолютно нові типи об'єднань задля обробки землі:

кооперативи, комуни, радгоспи. Держава проводила поступову заохочувальну політику для того, щоб селяни швидше почали втілювати у практику нові форми господарської діяльності. Проте державна підтримка ґрунтувалась на чітких класових позиціях. Головним чином підтримку отримували ті форми господарювання, що відповідали ідеологічним вимогам, – колгоспи, і найменшу – приватні власники, індивідуальні виробники [1, с. 122]. У вирішенні багатопланових проблем розвитку аграрного сектора України не останню роль відігравала сільськогосподарська кооперація. Вона являла собою систему сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу. Сільськогосподарські кооперативи поділялись на два види: виробничі та обслуговуючі. Виробничі кооперативи були створені для спільного виробництва продуктів сільського, рибного та інших видів господарювання з обов'язковою трудовою участю засновників в його діяльності. А обслуговуючі – для здійснення обслуговування переважно членів кооперативу на засадах взаємодопомоги та економічного співробітництва [1, с. 123].

Відповідно до принципів і конкретних завдань НЕПу КП(б)У здійснювала заходи щодо утвердження багатокладності в аграрному секторі України. На VII конференції КП(б)У, у доповіді народного комісара земельних справ УСРР К. С. Клименка про розвиток сільського господарства України та шляхи його подальшого піднесення, констатувалась наявність 4500 колективних господарств, які обробляли 330 тисяч десятин землі [7, с. 89]. Водночас відзначалося, що для розгортання колективізації у широких масштабах відсутні відповідні умови. З урахуванням цього акцентувалось, що важливо і необхідно залучати селянство до сільськогосподарської кооперації (цукрової, тваринницької, машинно–тракторної, меліоративної, хмелярської).

Сільськогосподарській кооперації належало вирішувати складні завдання сприяти відбудові зруйнованого сільського господарства і його розвитку, залучати незаможників і середняків до кооперативних товариств, постачати цим товариствам насіння, реманент та добрива, організувати збут сільськогосподарської продукції, відновити та розвивати кооперативні промисли, сприяти розвитку тваринництва, бджільництва і впровадженню технічних культур підготувати селянство до суцільного виробничого кооперування. Визнано за необхідне розвивати та організаційно зміцнювати радгоспи, щоб вони стали справжнім зразком вмілого господарювання [7, с. 90].

М. І. Бухарін виділяв два напрямки сільськогосподарської кооперації: «Передусім розпоршені та роздрібнені, нічим господарським між собою не пов'язані, селянські подвір'я, – писав він, – все більше і більше будуть об'єднуватись між собою на ґрунті закупівель, продажу і кредиту, співпрацюючи при цьому з господарськими органами пролетарської країни. З другого боку, від загальних продажів, від спільних організацій кредитування селяни будуть потроху переходити до організації своїх малих заводів, підприємств з переробки продуктів харчування» [1, с. 123].

Кожна з цих форм сільськогосподарської кооперації мала своєрідну структуру та мету діяльності.

Споживча кооперація мала на меті проводити заготовлю сільськогосподарської та забезпечення селян промисловою продукцією. Первинною ланкою споживчої кооперації були споживчі товариства. Вони об'єднувались у спілки, керівним органом яких була Центроспілка. Сільськогосподарські товариства були добровільними об'єднаннями селянських господарств, які вносили обраному правлінню пайові внески. Вони створювались для збуту призначеної для продажу продукції, для придбання сільськогосподарського реманенту, худоби, добрив та посівного матеріалу. Спеціалізовані сільгосптовариства об'єднували селян за галузево–професійним принципом. Машинні товариства створювались для спільної закупівлі та користування сільськогосподарською технікою. Найбільшого поширення набули товариства з виробництва тієї чи іншої харчової продукції. Сільськогосподарські кредитні товариства мали на меті обслуговувати селянські господарства задля надання їм кредитів для їх виробничих потреб. Колективні господарства в той час були однією з форм сільськогосподарської кооперації. Вони об'єднували головним чином найбільш селянство. До даної категорії господарств належали товариства спільного обробітку землі (далі – ТСОЗи) та сільськогосподарські артілі [3, с. 144].

Цікавим фактом є, що в 1920–х роках дореволюційне походження кооперативного життя в Радянській Україні ніхто не заперечував і відкрито визнавалося, що запровадження кооперації мало щонайбільше відновлювальний характер. У 1924 році журнал селянської кооперації «Сільський господар» з цього приводу зазначав: «Сільськогосподарська кооперація... до початку 1923 року... по всій Україні... носила характер реставраційний». При цьому, навіть у кадровому та ідейному контексті, «реставраційні тенденції домінували над соціалістично–революційними», – підкреслював «Сільський господар» [2, с. 63].

До середини 20–х рр. в сільському господарстві України розвивалися різні форми господарювання. При цьому переважали одноосібні селянські господарства. Водночас утверджувалися колективні форми господарювання, які існували у різноманітних формах (товариства по спільному обробітку землі, комуни, артілі, колгоспи). Набули розвитку державні господарства – радгоспи, хліборобські господарства промислових підприємств [5, с. 190].

Відбувалося зростання кількості колективних господарств. У 1920 р. в Україні було 707 таких господарств, у 1921 р. – 1077, у 1922 р. – 3003, станом на 1 червня 1923 р. – 4995. Влітку 1923 р. Колективні господарства об'єднували 288517 хліборобів (1,2% їх кількості) і мали 386748 дес. орної землі (0,9% їх кількості в Україні) [5, с. 192]. Незважаючи на кількісне збільшення колгоспів, вони навіть наприкінці 1920–х рр. не відігравали значної ролі в аграрному секторі України і, природно, у виробництві сільськогосподарської продукції.

Більш стабільно розвивалися радгоспи, які були створені на базі націоналізованих поміщицьких та експропрійованих куркульських господарств. В середині 20–х рр. існували дві категорії радгоспів трестировані та приписні [6, с. 34]. Перша входила до складу трестів, які були державними структурами, друга створювалась промисловими підприємствами. Крім радгоспів

в Україні Існувала ще одна категорія державних сільськогосподарських підприємств – це господарства цукрових заводів. Радгоспи та господарства цукрових заводів підпорядковувалися різним відомствам та об'єднанням. У 1928 р. в Україні було 1250 радгоспів, з них у системі Уккрадгосптресту – 328, Цукротресту – 677, Укрсільгосп–цукру – 41. У їх розпорядженні було 1 млн. 300 тис. га землі – 3,4% сільгоспугідь України [6, с. 35].

В цей період в аграрному секторі України розвивались орендні відносини. У 1922 р. в Україні було 284 тис. селянських господарств, що орендували землю близько 6% їх загальної кількості. У їх розпорядженні знаходилось 721,2 тис. десятин орної землі. У 1926 р. чисельність таких господарств досягла 500 тис., що становило 9,7% усіх селянських господарств України. Вони обробляли 1,5 млн. дес. землі. Застосовувалися два типи оренди короткотермінова (річна) і довгострокова (на 3 і більше років) [7, с. 189]. Короткотермінова оренда одержала більший розвиток у Лісостепу, ніж у степових районах України. У степових районах малися великі площі державних земель, які здавалися у довгострокову оренду. Існувало кілька видів оплати за орендовану землю: 1. – грошима чи натурою; 2 – оренда за обробку; 3 – оренда за частину врожаю; 4, – оренда за оплату продподатку [7, с. 190].

Постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 30 травня 1928 р. був встановлений шестирічний строк оренди. Сільським радам надавалось право скоротити цей строк до трьох років для тих господарств, які, незважаючи на надану їм допомогу з боку державних органів і кооперації, не стали самостійно господарювати та продовжували з року в рік здавати свою землю в оренду. Наркомзем одержав право встановлювати оптимальні розміри, які може взяти в оренду одне господарство. Обмежувала розвиток оренди і постанова РНК УСРР від 28 червня 1928 р. «Про селянські господарства, що застосовують найману працю, на які поширюються правила кодексу законів про працю» [8, с. 160]. Обмежувала розвиток оренди і постанова РНК УСРР від 28 червня 1928 р. «Про селянські господарства, що застосовують найману працю, на які поширюються правила кодексу законів про працю». Ним визначалися випадки, коли найману працю у селянському господарстві можна визнавати підсобним (участь у сезонних роботах) і поширення на нього правил про умови цього застосування у селянських господарствах. Разом з цим визначалося, що робота протягом року в заможних господарствах не є підсобною і в силу цього на таких найманих робітників поширюються правила кодексу законів про працю. Практично це узаконувало заборону використання найманої праці в аграрному секторі.

Суперечливі процеси виявлялися у практиці оренди у колективних господарствах. З одного боку, вони брали в оренду значні площі ріллі. У 1924–1925 господарському році колективні господарства орендували 32 тис. десятин землі. З другого боку, вони самі здавали в оренду 10 тис. 400 десятин землі [5, с. 201].

В середині 20–х рр. одержала поширення оренда засобів виробництва. В оренду здавалась тяглова сила (робочі коні, воли), орний інвентар і машини. В Україні

переважала передача в оренду машин. У 1927 р. в Україні з 128,2 тис. обстежених господарств орендували засоби виробництва 57,9% господарств, з них машини орендували 38,6%, а тяглову силу і орний інвентар – 19,3% [5, с. 201].

В 1930 р. оренду землі відмінили, а в 1937 р. заборонили повністю.

Визначальну роль в аграрному секторі зайняла сільськогосподарська кооперація. Саме вона, а не різного роду колективні господарства, визначала суть перетворень, що відбувалися в українському селі у вказані роки. До кінця 1920–х рр. широкого розмаху набула спеціалізована кооперація особливо м'ясо–молочного та буряківничого напрямків. В рамках сільськогосподарської кооперації вироблялась основна кількість зерна, технічних культур, м'яса, молока. Сільськогосподарська кооперація діяла як форма об'єднання господарств, що базувалися на різних формах власності та господарювання (індивідуальні, колективні, державні). Вона виступала вирішальним фактором розвитку аграрного сектора України у 1921–1927 рр., важливим стимулом творчої праці абсолютної більшості хліборобів, зростання кількості заможних і середняцьких господарств. В цей період в українському селі набули розвитку кооперативні форми господарювання – товариства по спільному обробітку землі, кооперативні машинно–тракторні товариства, сільськогосподарські кредитні товариства. При цьому товариства по спільному обробітку землі становили 74,5%. Колгоспи, що виникли ще в роки громадянської війни, не дістали широкого розвитку, їх питома вага, серед тоді існуючих форм господарювання, становила лише 22,6% [7, с. 199].

Діяльність сільськогосподарської кооперації позитивно позначалась на суспільно–політичному становищі села: збиралися сільські сходи для вирішення виробничих і побутових питань, благоустрою села, охорони оточуючого середовища, забудови населених пунктів. Функціонували земельні товариства, комісії.

В умовах здійснення нової економічної політики основною категорією, в інтересах якої спрямовувалася сільськогосподарська політика, стає середняк – основна маса селянської людності, яка має середню кількість землі на двір. Сама держава користувалася невеликою частиною землі (лісами й невеликим відсотком придатної для хліборобства землі в 1 млн. 400 тис. га, або 5–6%), на якій були організовані державні і колективні господарства. Земельний фонд селянських господарств в УСРР, що до війни становив 15 млн. 700 тис. га, зріс до 23 млн. 500 тис. га. В результаті подальшого поділу землі й забезпечення землею безземельних, число селянських господарств зросло з 3 млн. до 5 млн. 200 тис. Великих змін зазнав розмір господарств. Перестали існувати поміщицькі господарства, частину землі відібрано у багатих господарів (куркулів), і ними забезпечено колишні безземельні господарства [8, с. 203].

Таким чином в 20–х рр. XX ст. в Радянській Україні існували різноманітні форми ведення сільського господарства. Попри тиск радянської влади колективні господарства включали до свого складу переважно найбільш бідне населення в незначній кількості. Переважну більшість селянських господарств становили

індивідуальні господарства. В подальшому більш детальних наукових досліджень потребує процес створення колективних селянських господарств, адже саме вони протягом наступних 70-років були фактично єдиною формою ведення сільського господарства в УСРР.

Список використаних джерел

1. Лубчинський А. А. Форми господарювання українського селянства в 20-і рр. XX ст. / А. А. Лубчинський // Вісник Кам'янець-подільського університету імені І. Огієнка: історичні науки. – 2015. – №1. – С.122–128.
2. Фареній І. А. Кооперація доби НЕПу: невігдана історія походження / І. А. Фареній // Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки. – 2013. – №11. – С.60–66.
3. Тимченко Ю. В. Споживча кооперація України в період НЕПу (1921–1928 рр.) / Ю. В. Тимченко // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2005. – Вип.37–38. – С.139–147.
4. Ганжа О. І. Українське село в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.) / О. І. Ганжа. – Київ, 2000. – 208 с.
5. Завальнюк О. Новітня аграрна історія України / О. Завальнюк, І. Рибак – Кам'янець-Подільський: Абетка–НОВА, 2004. – 288 с.
6. Рибак І. В. Селянська взаємодопомога в Україні 1921–1932 рр. / І. В. Рибак. – Київ: Рідний край, 1999. – 90 с.
7. Аграрна історія України / О. С. Каденюк, М. І. Алещенко, С. М. Живора, А. О. Михайлик. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 220 с.
8. Панченко П. П. Аграрна історія України / П. П. Панченко, В. А. Шмарчук. – Київ, 2000. – 260 с.

References

1. Lubchynskiy A. A. Formy hospodariuvannia ukrainskoho selianstva v 20-i rr XX st. / A. A. Lubchynskiy // Visnyk Kamianets-podilskoho universytetu imeni I. Ohiiienka: istorychni nauky. – 2015. – №1. – S.122–128.
2. Farenii I. A. Kooperatsiia doby NEPu: nevyhadana istoriia pokhodzhennia / I. A. Farenii // Visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii. Serii: Humanitarni nauky. – 2013. – №11. – S.60–66.
3. Tymchenko Iu. V. Spozhyvcha kooperatsiia Ukrainy v period NEPu (1921–1928 rr.) / Iu. V. Tymchenko // Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy. – 2005. – Vyp.37–38. – S.139–147.
4. Hanzha O. I. Ukrainske selo v period stanovlennia totalitarnoho rezhymu (1917–1927 rr.) / O. I. Hanzha. – Kyiv, 2000. – 208 s.
5. Zavalniuk O. Novitnia aharna istoriia Ukrainy / O. Zavalniuk, I. Rybak. – Kam'ianets-Podilskiy: Abetka–NOVA, 2004. – 288 s.
6. Rybak I. V. Selianska vzaiemodopomoha v Ukraini 1921–1932 rr. / I. V. Rybak. – Kyiv: Ridnyi kraj, 1999. – 90 s.
7. Aharna istoriia Ukrainy / O. S. Kadenuk, M. I. Aleshchenko, S. M. Zhyvora, A. O. Mykhailyk. – Kam'ianets-Podilskiy, 2008. – 220 s.
8. Panchenko P. P. Aharna istoriia Ukrainy / P. P. Panchenko, V. A. Shmarchuk. – Kyiv, 2000. – 260 s.

Pikovska T. V., senior lecturer of the Department of Law, Faculty of Management and Law of Vinnytsia national agrarian University (Ukraine, Vinnytsia), Tetiana261285@i.ua

Introduction of new forms of conduct of agriculture in 20–X years of XX century

It is marked that after claim of soviet power of its politician incarnated ideological conceptions of bolshevist party which became ruling and determined directions and concrete ways of economic development Ukraine, including in its agrarian sector. They were certain in the decisions of X collections of RKP(i), which took place in March, 1921, about a new economic policy (NEP). Passing to new economic Policy assisted stormy development of economic initiative, arose up leaseholders, brokers, merchants, agents, bank smart dealers. A new economic policy assisted development of economic initiative of peasantry, decision of questions, about the patterns of ownership and ménage in an agrarian sector. Investigational absolutely new types of associations for the sake of till earths which arose up in this period: cooperative stores, communes, state farms. It is set that each of these forms of agricultural cooperation had an original structure and purpose to activity. Cooperation had for an object to conduct the purveyance of agricultural and providing of peasant's industrial products.

Keywords: new economic policy, agriculture, rural co-operation, cooperative stores, agricultural produce, lease of earth.

УДК 930.253:75.051(477)«1920»

Сокирко А. А.,
аспірантка історичного факультету,
Київський університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), a.sokyrko@gmail.com

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У 1920–Х РОКАХ

Стаття присвячена виставковій діяльності українських мистецьких об'єднань на прикладі їх участі у Всеукраїнській ювілейній виставці «10 років Жовтня». При її написанні використані методи систематизації, аналізу, порівняльний, генетичний, джерелознавчий критичний та статистичний.

Дослідники згадували Виставку 1927 року лише в радянських монографіях, присвячених українському пролетарському мистецтву. В сучасній історичній та мистецтвознавчій літературі цій виставці практично не приділяється увага. Хоча ця виставка не стільки демонструвала досягнення радянської влади у мистецтві за 10 років, як показувала еволюцію тогочасного нового українського мистецтва – поєднання авангардної форми та радянського змісту.

На виставці були представлені митці з усіх регіонів УСРР, в тому числі члени найбільших мистецьких об'єднань, студенти та викладачі мистецьких вищих навчальних закладів та художники, які знаходилися поза будь-якими утвореннями. Найбільше представництво мали Асоціація революційного мистецтва України (АРМУ), Асоціація художників Червоної України (АХЧУ), Об'єднання сучасних митців України (ОСМУ) та Товариство імені К. К. Костанді. Експонати були поділені за наступними секціями: малярство, графіка, скульптура, архітектура, виробничі мистецтва (театральний відділ, кераміка, вибілка тканини). Показовим стало те, що каталог виставки двічі перевидавався, і в останньому виданні вилучені роботи окремих членів АРМУ, які належали до кола «бойчуків», що свідчило про роззортання репресій проти митців та запровадження політики тотального контролю партії в галузі мистецтва.

Ключові слова: образотворче мистецтво, виставка, український авангард, мистецькі об'єднання, більшовики, культура.

Захоплення влади більшовиками в Росії у 1917 році згодом вплинуло на суспільно-політичні та національно-культурні процеси в Україні. Цей процес був пов'язаний із громадянською війною, що на той час охопила терени України.

Із зміцненням радянської влади культура почала розглядатися як надзвичайно важливий засіб впливу на широкі маси населення та поширення серед них більшовицьких ідей. Мистецтво в свою чергу почало виконувати безпосередню функцію пропаганди комуністичної ідеології. Художники мали втілювати державну політику мистецькими засобами. Із середини 1920-х років найбільші мистецькі об'єднання, серед яких Асоціація революційного мистецтва України, Асоціація художників Червоної України, Товариство ім. К. К. Костанді почали проводити власні виставки, на яких презентували свою діяльність.

У 1927 році в СРСР широко святкувалося десятиріччя здійснення перевороту, в результаті якого владу захопили більшовики. Урочистості не оминули й образотворче мистецтво. У Харкові, Києві та Одесі була проведена Всеукраїнська ювілейна виставка «10 років Жовтня». Ця виставка стала ретроспективою нового авангардного українського мистецтва, яке почало розвиватися ще з кінця XIX сторіччя і перебувало у своєму апогеї. Матеріали, які пов'язані з цією виставкою, важливі для вивчення історії українського авангарду, і меншою мірою відображали досягнення радянської культурної політики, як стверджували радянські дослідники в XX сторіччі. У радянській критиці зазначалося, що виставка показала успіхи радянської України в образотворчому мистецтві за десять років, що стало можливим за рахунок надихання творчих сил новими реаліями життя і їх переходу рейки реалізму [1, с. 102]. Сучасні науковці не приділяють значної уваги цій мистецькій події. Серед дослідників